

Kulcsár Sarolta

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Nyelv és Irodalomtudományi Doktori Iskola, Újvidék
Pro Scientia Naturae Alapítvány, Zenta
kulcsar.sarolta1988@gmail.com

INTERAKTIVITÁS ÉS KREATIVITÁS AZ IRODALMI MŰVEK FORGATAGÁBAN Élményközpontú irodalomtanítás a Z generáció számára

Interactivity and Creativity in the Whirl of Literary Works
Experience-Centric Literature Teaching for Generation Z

Interaktivnost i kreativnost u vrtlogu literarnih dela
Nastava za generaciju Z fokusirana na doživljaj

A digitális élettér, az innovációdömping, a tér és az idő szabadsága egy új életteret teremtenek meg, amely a Z generáció számára a valós, úgynevezett digitális életteret jelenti. Ezek a folyamatos szociális és kulturális változások hatással voltak/vannak a kommunikációra, amelyek alkalmazkodásra sarkallják az önállósult individuumot, aki igyekszik megérteni a modern elektronikus kort, elsajátítja annak eszközhasználatát, és beépíti a mindennapjaiba, továbbá kommunikációs képességét, stílusát is ezeknek a függvényében őrzi meg és alakítja ki vagy át.

Kutatásom során igyekeztem feltérképezni a digitális élettérben megvalósuló, élményközpontú irodalomtanításban rejlő oktatási lehetőségeket, továbbá összegyűjteni néhány módszertani fortélyt, amelyek segítségével hatékonyabbá és sikeresebbé tudjuk varázsolni az irodalomórákat az IKT-eszközök segítségével.

Kulcsszavak: IKT-eszközök, Z generáció, önreflexív folyamat, módszertani változások, digitális szakadék, kreativitás, interaktivitás

ÉLMÉNYKÖZPONTÚ IRODALOMTANÍTÁS A Z GENERÁCIÓ SZÁMÁRA

A digitális élettér, az innovációdömping, a tér és az idő szabadsága egy új életteret teremtenek meg, amely a Z generáció számára a valós, úgynevezett digitális életteret jelenti. Ezek a folyamatos szociális és kulturális változások hatással voltak/vannak a kommunikációra, amelyek alkalmazkodásra sarkallják az önállósult individuumot, aki igyekszik megérteni a modern elektronikus

kort, elsajátítja annak eszközhasználatát, és beépíti ezeket a mindennapjaiba, továbbá kommunikációs képességét, stílusát is ezeknek a függvényében őrzi meg és alakítja ki vagy át. Ezeknek a környezeti hatásoknak a függvényében megváltozik a diákok megfigyelő- és megismerőképessége s mindezekkel a változásokkal együttesen módosulni kényszerül az oktatás módszertana is, mely alkalmazkodni próbál a kialakult igényekhez. Ezáltal változik az oktatás módszertana, melyhez alkalmazkodik az oktató, és a két tényező összjátékának eredményeképpen élményszerűen tanul/tanulhat a kisdíák.

A 21. század első éveiben már az oktatás területén egyre nagyobb teret hódított meg magának az elektronikus tanulás. Ez a kifejezés „...bonyolult tartalmat fed, hiszen olyan komplex folyamatokat tartalmaz, amelyek egyrészt tanulási, másrészt tanítási, harmadrészt pedig szervezeti/szervezési problémákat ötvöznek, s amelyek csak az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával valósulhatnak meg. Az elektronikus tanulás egyrészt olyan új tanulási – tanítási forma, amely alkalmas szervezett oktatási rendszerbe történő beillesztésre, másrészt új tanítási/tanulási mód és eszköz, amely az új, elektronikus tanulási környezeti – a hagyományos eszközökkel megvalósított tanulási környezethez viszonyított – sajátossága révén egyéni igények kielégítését is szolgálhatja. Ez utóbbit iskolarendszeren kívüli, önálló, egyéni, felfedező tanulásnak is szoktuk nevezni” (KOVÁCS 2011). Az oktatási folyamatban azonban – a változások és a fejlődés mérföldköveit szem előtt tartva – továbbra is a kulcsszerep az oktatóké és a diákoké. Így segíteni kell az oktatókat abban, hogy megtalálják a saját helyüket az e-learning világában is, hogy elsajátítsák azokat a feltételeket, amivel még izgalmasabbá tehetőek a tanórák. Hiszen „...mi tagadás, valóban jobban figyelnek a hallgatók egy olyan előadáson, szemináriumon, ahol egy-egy kis videorészlet, zene vagy kép töri meg az óra csendjét, és a hallgatók passzív befogadóból aktív befogadókká válhatnak” (KUBINGER-PILLMANN 2011/12). Komenczi Bertalan (2009) szerint ugyanis az e-learning néven összefoglalható fejlesztések, programok, tananyagok a tanulásszervezés, tanulásirányítás és tanulástámogatás olyan formáit jelentik, amelyek három jól körülírható forrásból merítenek:

- *Számítógéppel segített tanulás* (Computer Based Learning): A tanulási folyamat a számítógép-használat köré szerveződik. Ez a korábbi oktatástechnológiai eszköztár alkalmazásának (Technology Based Learning) legújabb változata, amelyben a multimediális, interaktív számítógép jelenik meg középponti oktatási-tanulási médiumként.
- *Internetes tanulás* (Web Based Learning): A hálózatba kapcsolt számítógép segítségével virtuálisan kiléphetünk a konkrét tanulási környezetből. Az új dimenziót elsősorban a tanulóhoz gyakorlatilag tetszés szerinti információmennyiséget biztosító adatbázisok hálózata és az elektronikus telekommunikáció sokrétű, változatos lehetőségei jelentik.
- *Távoktatás* (Distance Learning): A hagyományos oktatás alternatívája szakít a hagyományos jelenléti oktatás szemléletével (KOMENCZI 2009).

A hármas felosztás köré csoportosuló lehetőségek mindegyike új lehetőségeket rejt magában, kellő találékonysággal nagymértékben növelhető a diákok motiváltsága és fokozható a tanulási kedv.

Kutatásom során igyekeztem feltérképezni a digitális életterben megvalósuló, élményközpontú irodalomtanításban rejlő oktatási lehetőségeket, továbbá összegyűjteni néhány módszertani fortélyt, amelyek segítségével hatékonyabban és sikeresebben tudjuk varázsolni az irodalomórákat az IKT-eszközök segítségével. Tettem ezt oly módon, hogy a kutatásom alapjául Berg Judit *Lengemesék* című sorozatának harmadik kötetét választottam, melynek címe *Ősz a Nádtengeren*, kiegészítve a szerző *Lengekalendárium – Négy évszak a Nádtengeren* című kiadványával, s vizsgáltam a szövegek feldolgozhatóságában, elemzésében rejlő lehetőségeket.

LENGE-LÉT ÉS PEREM-LÉT BERG JUDIT OPUSÁBAN

Berg Judit *Lengemesék* című sorozatának eddig három része jelent meg: a *Tavasza a Nádtengeren*, a *Nádtengeri nyár* és a legújabb az *Ősz a Nádtengeren* című kötetek. A sorozat mellett kiadásra került a *Lengekalendárium – Négy évszak a Nádtengeren* című szöveggyűjtemény is. A hétköznapiak semmiképpen sem nevezhető szövegekben a mese és a valóság állandósult összefonódása tapasztalható. A szerzőnő egy olyan világba kalauzolja el az olvasót, ahol megismerkedhet a Nádtenger apró zöld kis élőlényeivel, a lengékekkel, akik saját birodalmuk őrzői, s akikhez társulva mindig valami izgalmas kalandban vehet részt a befogadó is. A mesebeli kis világban azonban sok a valóságos elem, így amennyiben tanórán szeretnénk feldolgozni ezeket a szöveget, nagyon sok korrelációs kapcsolat fedezhető fel bennük más tantárgyakkal is.

A szövegeket Timkó Bíbor illusztrálta, aki már a belső borítólapon Nádtenger térképét tárja az olvasó elé, továbbá bemutatja a szereplőket, akik ennek a varázslatos világnak a figurái, így mindegyikük jellemét az olvasási folyamat után tudjuk megismerni, megtárgyalni, hiszen a szövegekből tűnik ki egy-egy alak valós személyiségrajza. Az illusztrációk is egy virtuális szemléletet tükröznek, hiszen leginkább a legördülő menükhöz hasonlíthatóak, ahol a szövegek mellett a rajzok pluszinformációkat szolgáltatnak/szolgáltathatnak, akár külön szöveggént is elemezhetőek. Intermediális kapcsolat áll fenn a *Tavasza a Nádtengeren* szövegeiből készült rajzfilm és a szövegek között is, hiszen itt már nemcsak az olvasó és az illusztrátor által elképzelt kép él a néző képzeletében, hanem egy harmadik síkon is elemezhetővé válnak/válhatnak a szereplők. Érdekesség továbbá, hogy a rajzfilm nem a 21. század animációinak tárháza, hanem egy teljesen lecsupaszított, egyszerű, szinte már-már valóságosnak tűnő világot tár a nézők elé. A rajzfilm még egy intermediális kapcsolatra derít

fényt, amely a zene és a szöveg közötti kapcsolatot tárja fel, hiszen itt hallható a Nádtenger híres zenekarának, a Bambusz bandának a játéka is.

A perem-lét, peremre szorultság ezekben a szövegekben nem a hajléknélküliséget jelenti, hanem a testi fogyatéket, amely által Táltos, a kis béka kirekesztettnek érezte magát a békaifjak közül, s akit Füttyös Vilkó vett a pártfogásába. Így ők együtt készültek a Békaderbire, ahol az ifjú lengék és a kecskebékák mérték össze erejüket. Azért, hogy Táltos is azonos esélyekkel indulhasson a versenyen, Vilkó kitalálta a megoldást. „A békafiú is ébren volt már, éppen a reggeli úszóedzéshez készülődött. Csökevényes bal mellső lábára felcsatolta azt az ügyes, rugós szerkezetet, amit Vilkó eszkábált neki. A lengefiú találmánya leginkább egy úszólábra hasonlított, amit erős pánt rögzített. Ennek segítségével Táltos éppen annyira tudott megtámaszkodni vagy elrugaszkodni, mint a többi, egészségesen kifejlődött béka” (BERG 2015). Továbbá a peremlét nélkülözhetetlen eleme, a patkány szintén megjelenik a szövegekben mint veszélyes betolakodó/támadó, aki meg akarja hódítani a Nádtenger térségét. „A stadion főbejáratán keresztül a pályára rontott egy megtermett, fekete bundás vízipatkány. Hatalmas farkával végigsuhintott a lelátón, aztán felágaskodva visítani kezdett:

Ide nekem a királyt! Felfalom és mostantól enyém lesz a tó!” (BERG 2015.)

A peremlét problematikájaként elemezhető Vilkó nagykorúságának elérése, érettségének a kérdésköre. Hiszen az életkor, továbbá az abban történő határátlépések is egyfajta peremre szorultságot eredményeznek/eredményezhetnek. Vilkó a szövegekben már életkor szempontjából elérte a nagykorúság küszöbét, azonban a haja még mindig zöld, s a lengék esetében nem elég a kor elérése a nagykorúvá avatáshoz, hanem a hajszín be barnulása is feltétele ennek. Így Vilkó esetében felmerül a különbségek/különbözőségek kérdéskörének elemzési lehetősége, továbbá a másság elfogadásának problematikája is.

Berg Judit általam elemzett szövegei jó alapul szolgálnak a tanórán történő feldolgozáshoz, mely által megvalósulhat több tantárgy között is a korreláció és a diákok kutató- és megismerő-, elemzőképessége javulhat a szövegelemzés hatására.

INTERAKTIVITÁS ÉS KREATIVITÁS AZ IRODALMI MŰVEK FORGATAGÁBAN

Az *Ősz a Nádtengeren* és a *Lengekalendárium* Berg Juditnak két olyan összefüggő, egymást kiegészítő, de akár külön is elemezhető szöveggyűjteménye, mely sok tekintetben feldolgozható az IKT-eszközök segítségével is. A folytatásban néhány ötlettel/javaslattal járulok hozzá a szövegek feldolgozásához:

1. Szövegfelismerés a szófelhő módszerével – Ezzel a módszerrel a szereplők felismerését és csoportosítását lehet végrehajtani. Mivel igen izgalmas

és nem szokványos megnevezések szerepelnek a szövegekben, ezért érdekes a szereplők nevében szereplő betűket összekeverve szófelhőt alkotni, melyből a diákok kitalálhatják, hogy melyik szereplőről van szó, és a feladatmegoldást követően csoportosíthatják a szereplők különféle szempontok alapján (a lengékhez tartozó vagy idegen; férfi, nő vagy nemtelen; gyerek, ifjanc vagy felnőtt; lenge vagy állat stb.). A szófelhőalkotás online programok segítségével elvégezhető, s a kapott szófelhőket kivetítve játékosan dolgozható fel a szöveg.

2. Rendszerezés és idővonalon történő elhelyezés e-napló formában – Mivel a szöveg az őszi időszakot dolgozza fel, így kigyűjthető a lengék télre történő felkészülésének folyamata és a cselekmények sorrendisége. Továbbá a kapott eredmények beilleszthetők abba az idővonalba, melyet a *Lengeskalendárium* elemzése kapcsán készíthetnek el a diákok, ahol hónapokra lebontva elemezhető a kalendáriumi év. Továbbá ez összehasonlítható az ember kalendáriumi évével és az állatok évközi változásaival is. Mindez feldolgozható egy úgynevezett e-napló formában, melynek eredményeképpen megkapjuk majd a lengék egy évének e-naplóját.
3. Lényegkiemelés és absztrahálás – A szereplők megismerését és a szöveg elemzését követően párokat alkotunk, s minden pár kap egy szereplőt, akinek el kell, hogy készítse a Facebook-profilját. A feladat végrehajtásához a pároknak végig kell gondolniuk a szereplők életútját, családi helyzetét, kik a családtagjai, kik a barátai, mikor van a születésnapja, milyen ünnepeket tart, mi az érdeklődési köre stb. S a feladat elvégzését követően az osztály együtt értékeli a feladatelvégzés sikerességét.

A Z generáció és más generációk között egy igen széles digitális szakadék tátong, mely időnként könnyen, időnként azonban nehezen hidalható át. A pedagógusok, akik oktatják, nevelik az információs kor gyermekeit, kiemelten nagy kihívás előtt állnak mindennap. A gyerekek pedig, akik együtt nőttek/nőnek fel az internethasználattal és az IKT-eszközök fejlődésével, elsajátították és megtanulták azok alkalmazását, nem mindennapi körülmények között kell, hogy feltalálják magukat, eligazodjanak és ráleljenek a helyes útra. Azonban együttes erővel és kellő kreativitással ezek a változások a magunk javára fordíthatók, hiszen egy interaktív rendszerről van szó, mely teret biztosít a kreativitásnak, kiszélesíti a tanulási lehetőségeket, valamint új oktatási módszerek bevezetésére és alkalmazására nyújt alkalmat, amelyek sokkal élményszerűbbé varázsolják az oktatás és a nevelés folyamatát.

IRODALOM

- BERG Judit 2014. *Lengkealendárium – Négy évszak a Nádtegeren*. Central Médiacsoport Zrt., Budapest
- BERG Judit 2015. *Lengemesék – Ősz a Nádtegeren*. Central Médiacsoport Zrt., Budapest
- KUBINGER-PILLMANN Judit 2011/12. *Digitális pedagógiai módszer- és eszköztár alkalmazása a felsőoktatásban*. Iskolakultúra 48–59.

INTERNETES FORRÁSOK

- HÜLBER László (szerk.) 2015. *Digitális pedagógus* http://leavid.web.elte.hu/DigiPed_2015/Digit%C3%A1lis_pedag%C3%B3gus_konferencia_2015_konferencia_k%C3%B6tet_H%C3%BClber_L%C3%A1szl%C3%B3_szerk.%29.pdf. (2015. 10. 01.)
- KOMENCZI Bertalan 2009. *Didaktika elektromagna? Az e-learning virtuális valóságai* <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00086/2004-11-ta-Komenczi-Didaktika.html> (2015. 10. 01.)
- KOVÁCS Ilma 2011. *Az elektronikus tanulásról a 21. század első éveiben* <http://mek.oszk.hu/09100/09190/09190.pdf>. (2015. 10. 01.)

Interactivity and Creativity in the Whirl of Literary Works

Experience-Centric Literature Teaching for Generation Z

Digital living space, a flow of innovations, freedom in space and time create a new living space, which means reality-like digital space for generation Z. These continuous social and cultural changes have affected communication, and they stimulate autonomous individuals to adapt, since they want to understand modern electronic era, to acquire how to use its tools, incorporate them into their everyday routine and to adjust their communication skills and style according to these changes.

The research is aiming to map potentials in experience-centric literature teaching that are implemented in digital life space, as well as to collect a few methodological skills, which may help to make literature classes more interesting and effective with the help of ICT-tools.

Key words: ICT-tools, generation Z, self-reflexive process, methodological changes, digital rift, creativity, interactivity

Interaktivnost i kreativnost u vrtlogu literarnih dela

Nastava za generaciju Z fokusirana na doživljaj

Digitalni svet, mnoštvo inovacija, sloboda u prostoru i vremenu stvaraju novi životni prostor, koji za generaciju Z znači stvaran, takozvani digitalni životni prostor. Ove kontinuirane socijalne i kulturalne promene su uticali/ utiču na komunikaciju, i potiču pojedinca na adaptaciju. Pojedinač se trudi

da razume savremenu elektronsku eru, da nauči baratanje njenim sredstvima i da ih ugradi u svoju svakidašnjicu, dok svoje komunikacijske sposobnosti i stil usklađuje i kreira u skladu sa ovim promenama.

Ovde prikazano istraživanje ima za cilj da se otkriju potencijali u nastavi književnosti fokusiranoj na doživljaj, i da se sakupi nekoliko metodičkih veština, uz pomoć kojih se časovi književnosti mogu učiniti efektivnijim i uspešnijim pomoću IKT sredstava.

Ključne reči: IKT sredstva, Z generacija, samorefleksivni proces, metodološke promene, digitalni ambis, kreativnost, interaktivnost

Beérkezés időpontja: 2015. 10. 27.

Közlésre elfogadva: 2015. 10. 30.